

ВСТУП

Сучасний світ взаємодійний і взаємозалежний. До того ж, уперше за всю історію у цьому світі звичні міжнародні конфлікти затьмарюють проблеми людського виживання. На жаль, великі держави лишень готуються спільно відреагувати на виклики, які постали перед людством, пов'язані з довкіллям, зміною клімату, соціально-економічним становищем, браком харчів, демографічною ситуацією. До слова, розв'язати ці глобальні проблеми неможливо, якщо нема елементарної геополітичної стабільності.

Міжнародні відносини непостійні з огляду на зміни в розподілі світової влади та новітнє явище масового політичного пробудження. Вплив Китаю зростає, інші нові світові держави, – скажімо, Росія, Індія чи Бразилія – борються за ресурси, безпеку та економічні переваги, тому існує висока ймовірність того, що будь-якої миті може виникнути конфлікт. Ось чому Сполученим Штатам варто створити ширше геополітичне підґрунтя для продуктивної співпраці на світовій арені, зважаючи на думку найвразливішої когорти людей.

Ця книжка дасть відповідь читачеві на чотири головні запитання:

1. Які наслідки матимуть зміни в розподілі світової влади від Заходу до Сходу, і як на це впливає нова реальність політично свідомого людства?

2. Чому Америка поволі перестає бути глобальним гравцем на політичній карті світу, які ознаки погіршення становища всередині цієї країни та на міжнародній арені, і чому вона змарнувала свій шанс після того, як мирно закінчилася холодна війна? І з другого боку – що допоможе Америці відновити сили, та за яких геополітичних умов Сполучені Штати повернуть свої втрачені позиції у світі?

3. Якщо Америка втратить своє провідне становище, то якими будуть геополітичні наслідки, хто стане першою геополітичною жертвою у такому разі,

як це вплине на глобальні проблеми XXI століття, і чи зможе Китай до 2025 року посісти місце Америки у світі?

4. Що ж нас очікує після 2025 року: як відроджена Америка повинна визначити далекосяжні геополітичні цілі, і як вона – із традиційними європейськими союзниками – зможе залучити до свого кола Туреччину та Росію, щоб разом збудувати ще більший і сильніший Захід? Водночас, як Америка має досягти рівноваги на Сході – між потребою тісно співпрацювати з Китаєм і розумінням, що на теренах Азії їй не варто зосереджуватися довкола Китаю, а також вплутуватися у внутрішні азійські суперечки?

Невдовзі ми зможемо переконатися у тому, що Америка відіграватиме у світі важливу роль. Звичайно, за теперішнього розподілу світової влади та загострення ситуації у світі, важливо, щоб США не поведилися на міжнародній арені як воєнний диктатор чи насолоджувалися самовдоволенням культурним гедонізмом. Така Америка затмарить геополітичне майбутнє країн, що розвиваються, серед яких центр тяжіння зміщується із Заходу на Схід. Світові потрібна економічно розвинена, соціально приваблива, відповідально могутня, далекоглядна, всіма шанована, історично обізнана Америка, що на світовому рівні співпрацюватиме з новим Сходом.

Які шанси на існування має така глобально важлива Америка? Сьогодні їй пророчать тривожне майбутнє, а припущення щодо її історично неминучого занепаду популярні серед інтелектуалів. Проте періодичний песимізм є ані чимось новим, ані самоздійснюваним. Після Другої світової війни багато хто стверджував, що XX століття – це “століття Америки”. Утім це переконання не вгамувало побоювань щодо далекого майбутнього цієї країни.

Коли Радянський Союз запустив перший штучний супутник Землі за часів правління Ейзенгавера, американці занепокоїлися своїми перспективами у мирному суперництві та стратегічній боротьбі. І знову ж таки, коли Сполучені Штати не змогли здобути вирішальної перемоги у В’єтнамі за часів Ніксона, керівники Радянського Союзу впевнено пророкували занепад Америки, тоді як традиційно песимістичні американські політики прагнули послаблення міжнародної напруги в обмін на статус-кво у розділеній Європі. Проте Америка виявилася стійкішою, а радянська система врешті-решт зазнала краху.

До 1991 року, після розпаду радянського блоку, а згодом і самого Радянського Союзу, Сполучені Штати залишилися єдиною світовою наддержавою. Здавалося, що не лише XX, а й XXI століття приречені стати століттями Америки. Про це заявляли президенти Білл Клінтон і Джордж Буш-молодший. Учені повторювали їхні слова та стверджували, що кінець холодної війни насправді означав “кінець історії”, тобто закінчення доктринальних суперечок

про те, яка соціальна система відносно краща. Перемогу ліберальної демократії проголосили вирішальною й остаточною. Оскільки ліберальна демократія розквітла спочатку на Заході, було само собою зрозуміло, що надалі Захід стане взірцем для всього світу.

Проте цей надмірний оптимізм невдовзі згас. Держава почала потурати власним забаганкам, провадила необдуману економічну політику за часів президентства Клінтона та Джорджа Буша-молодшого. Як наслідок – на початку століття луснула бульбашка фондового ринку, а менш ніж через десятиліття вибухнула грандіозна фінансова криза. Одностороннє ухвалення рішень за часів Буша-молодшого дорого коштувало і призвело до десятилітньої війни на Близькому Сході та загальної поразки зовнішньої політики США. Фінансова катастрофа 2008 року спричинила згубну економічну кризу, змусивши Америку та більшість країн Заходу нарешті усвідомити, що неконтрольована жадібність є їхнім уразливим місцем. Утім у Китаї та інших азійських державах економічний лібералізм у поєднанні з державним капіталізмом дали неочікуваний поштовх економічному зростанню і технологічним інноваціям. І знову виникли занепокоєння щодо майбутнього Америки як провідної світової держави.

Сьогодні Америка чимось схожа на Радянський Союз за кілька років до занепаду. Із безнадійно паралізованою системою державного управління, нездатною переглянути власну політику, Радянський Союз, по суті, сам себе знищив, витративши надмірну частку ВВП на десятилітнє військове протистояння зі Сполученими Штатами. А тоді ще підкинув хмизу до вогню, взявши на себе додаткові витрати на десятилітню спробу підкорити Афганістан. Не дивно, що він уже не міг змагатися з Америкою у галузі новітніх технологій і тому відстав ще більше. Радянський Союз зазнав економічних труднощів, а рівень життя порівняно із Заходом суттєво погіршився. Керівний комуністичний клас не зважав на соціальну нерівність, лукаво приховуючи власний привілейований спосіб життя. Насамкінець, він дедалі більше самоізолювався на міжнародній арені і почав вороже ставитися до колишнього головного євразійського союзника – комуністичного Китаю, що мало руйнівні геополітичні наслідки.

Можливо, ці паралелі дещо перебільшені, але вони підтверджують, що Америка повинна оновитися і дотримуватися всебічної, довгострокової геополітичної концепції, що реагуватиме на виклики мінливих історичних умов. Лише динамічна, стратегічно мисляча Америка разом із об'єднаною Європою зможе збудувати більший і життєздатніший Захід, який стане відповідальним партнером дедалі могутнішого і впевненішого у собі Сходу. Інакше, дбаючи про свої інтереси, геополітично розділений Захід поступово занепаде, як і Ки-

тай у XIX столітті. Тоді як Схід відчує спокусу наслідувати саморуйнівних суперників, що існували в Європі у XX столітті.

Одним словом, криза світової влади є сукупним наслідком невпинного зміщення світового центру тяжіння із Заходу на Схід, а також вона засвідчила глобальну політичну свідомість і невдачі Америки у внутрішній і зовнішній політиці з 1990 року, коли вона залишилася єдиною наддержавою у світі. У подальшому це серйозно загрожує окремим державам, безпеці глобального надбання людства і світовій стабільності загалом. Ця книжка прагне окреслити стратегічне бачення світу після 2025 року.

Збігнев Бжезінський
Березень 2011